

สัมมนาพระไตรปิฎก (๒)

ดร.สุภีร์ ทุมทอง

๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๒

ลักษณะแห่งคำสอน

โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกถยานํ มชฺฌเมกถยานํ ปริโยสานกถยานํ
สาตถํ สพฺพยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พุรฺหมจฺริยํ ปกาเสติ.

(วิ.มหา. ๑/๑)

วิเคราะห์

เตน สมเยน พุทฺโธ ภาควา เวรณชายํ วิหรติ นเพรฺรูปฺจิมนฺทมฺมฺเล
มหตา ภิกฺขุสํเชน สหฺธิ ปณฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ.

(วิ.มหา. ๑/๑)

เอกํ สมยํ ภาควา อนฺตรรา จ ราชคหํ อนฺตรรา จ นาฬนฺทํ
อหฺธานมคฺคปฺปฏฺฐิปนฺโน โหติ มหตา ภิกฺขุสํเชน
สหฺธิ ปณฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ.

(ที.สี. ๙/๑)

วิเคราะห์

พุทฺโธติ : เกณฑณ พุทฺโธ.

(๑) พุชฌิตา สจฺจานีติ พุทฺโธ,

(๒) โโพเธตา ปชายาติ พุทฺโธ,

(๓) สพฺพณฺณุตาย พุทฺโธ,

(๔) สพฺพทสฺสาวิตาย พุทฺโธ,

(๕) อนณฺณเนยฺยตาย พุทฺโธ,

(๖) วิกสิตาย พุทฺโธ,

(๗) ขีณาสวสงฺขาเตน พุทฺโธ,

(ขุ.ม. ๒๙/๑๙๒ สารีปุตตนิทเทส)

วิเคราะห์

- (๘) นิรुปกฺกิลเสสงฺขาเตน พุทฺโธ,
- (๙) เอกนุตวิตราโคติ พุทฺโธ,
- (๑๐) เอกนุตวิตโทโสติ พุทฺโธ,
- (๑๑) เอกนุตวิตโมโหติ พุทฺโธ,
- (๑๒) เอกนุตนิกกิลโสติ พุทฺโธ,
- (๑๓) เอกายนมคฺคํ คโตติ พุทฺโธ,
- (๑๔) เอโก อนุตตรํ สมมาสมโพธิ อภิสมพุทฺโธติ พุทฺโธ,
- (๑๕) อพุทฺธิวิหตตฺตา พุทฺธิปฏฺฐิลาภตฺตา พุทฺโธ.

(ขุ.ม. ๒๙/๑๙๒ สารีปุตตนิทเทส)

วิเคราะห์

ภควาติ : คารวาทิวงนํ. อปัจ

(๑) ภคฺคราโคติ ภควา,

(๒) ภคฺคโหโสติ ภควา,

(๓) ภคฺคโมโหติ ภควา,

(๔) ภคฺคมาโนติ ภควา,

(๕) ภคฺคทีฏฐิตี ภควา,

(๖) ภคฺคกณฺฐโกติ ภควา,

(๗) ภคฺคกิลโสติ ภควา,

(ขุ.ม. ๒๙/๘๔ ปุราเภทสูตรตนิทเทศ)

วิเคราะห์

- (๘) ภชิ วิภชิ ปวิภชิ ฌมมรตนนฺติ ภควา,
(๙) ภวานํ อนุตกโรติ ภควา,
(๑๐) ภาวิตกาโยติ ภควา,
(๑๑) ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญติ ภควา.
(๑๒) ภชิ วา ภควา อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ
เสนาसनานิ อปฺปสทฺธานิ อปฺปนิคฺໄໝສານิ วิชนฺวาทานิ
มนุสฺสราหสฺเสยฺยกานิ ปฏฺฐิสลฺลานสารูปานີติ ภควา.
(ขุ.ม. ๒๙/๘๔ ปุราเภทสูตรตนิทเทศ)

วิเคราะห์

(๑๓) ภาคิ วา ภคฺวา

จีวรปิณฑปาตเสนาสนคิลานปัจจุยเภสัชชปริกขารานนฺติ ภคฺวา.

(๑๔) ภาคิ วา ภคฺวา อตฺถรสฺส ฌมฺมรสฺส วิมุตฺตีสฺส

อธิสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญาติ ภคฺวา.

(๑๕) ภาคิ วา ภคฺวา จตฺนํ ฌานานํ จตฺนํ อปฺปมณฺณานํ

จตฺนํ อรูปสฺมาปตฺตินนฺติ ภคฺวา.

(ขุ.ม. ๒๙/๘๔ ปุราเภทสูตรตนิทเทศ)

วิเคราะห์

(๑๖) ภาคิ วา ภคฺวา

อฏฺฐนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐนํ อภิภายตฺตานํ
นฺวณํ อนุปฺพุพฺพวิหารสฺมาปตฺตินนฺติ ภคฺวา.

(๑๗) ภาคิ วา ภคฺวา

ทสฺนํ สลฺยภาวณานํ ทสฺนํ กสิณสฺมาปตฺตินํ
อาณานสฺสติสฺมาธิสฺส อสฺสสฺมาปตฺตียาติ ภคฺวา.

(ขุ.ม. ๒๙/๘๔ ปุราเภทสูตรตนิทเทศ)

วิเคราะห์

(๑๘) ภาคิ วา ภคฺวา

จตุณฺนํ สติปญฺจานานํ จตุณฺนํ สมมปฺปธานานํ

จตุณฺนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจนฺนํ พฺลานํ

สตุตฺตณฺนํ โภชณฺมกานํ อริยสฺส อญฺจกิกสฺส มคฺคสฺสาติ ภคฺวา.

(๑๙) ภาคิ วา ภคฺวา

ทสณฺนํ ตถาคตพฺลานํ จตุณฺนํ เวสสารชฺชานํ

จตุณฺนํ ปญฺนิสฺสมภิทานํ ฉนฺนํ อภิญฺญานํ ฉนฺนํ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภคฺวา.

(ขุ.ม. ๒๙/๘๔ ปุราเภทสุตตนิทเทศ)

วิเคราะห์

เอวมเม สุตํ :

เอกํ สมยํ ภควา **สาวตถิยํ** วิหริติ เชตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามे.

ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสี ภิกฺขโวติ.

ภทฺนเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ.

(สํ.ข. ๑๗/๕ สมาธิสูตร)

วิเคราะห์

เอสาหัม ภนุเต ภควนุตัม **สรณํ คจฺฉามิ** ฌมฺมมฺมจ ภิกฺขุสํมมฺมจ,
อุปาสกัม มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺุเปตํ สรณํ คตํ.

(วิ.ม. ๔/๒๗)

‘พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ฌมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, สํฆํ สรณํ คจฺฉามิ.
หุติยมฺปิ... ตติยมฺปิ...

อนุชานามิ ภิกฺขเว อิมํหิ ตีหิ สรณคฺมเนหิ ปพฺพชฺชํ อุปสมฺมปทํ.

(วิ.ม. ๔/๓๔)

วิเคราะห์

ทุกข์ ภา เวทนํ เวทยมานโน ‘ทุกข์ เวทนํ เวทยามิ’ติ ปชานาติ,
(ที.ม.๑๐/๓๘๐)

ยํ ปนนานิจจํ, **ทุกข์** ภา ตํ สุขํ วาติ. ทุกข์ ภาเนเต.
(วิ.ม. ๔/๒๑)

อิธ ภิกขเว ภิกขุ ‘อิทํ **ทุกฺข**นุ’ติ ยถาภูตํ ปชานาติ,
(ที.ม.๑๐/๓๘๖)

วิเคราะห์

อิทํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ...

อิทํ ทุกฺขนิโรธอริยสจฺจํ...

อิมสฺมิณฺจ ปน เวยฺยาकरणสฺมึ ภณฺณมานเณ อายสฺมโต โทณฺฑณฺณสฺส

วิรชํ วิตมลํ ฌมฺมจกฺขุ อุตฺปาติ

“ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺตยธมฺมํ, สพฺพพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนํ”ติ.

(วิ.ม.๔/๑๖)

วิเคราะห์

อวิชชา

อโลภ

อโทสะ

อโมหะ

.....

วิเคราะห์

สงฺขาร๑ อนตฺตา. สงฺขาร๑ จ หิ ํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺสํสํ,
นยิ ํ สงฺขาร๑ อาพาธาย สํวตฺเตยฺยํ, ลพฺเภถ จ สงฺขาร๑เรสุ
“เอวํ เม สงฺขาร๑ โหนตุ, เอวํ เม สงฺขาร๑ มา อเหสฺsun”ติ.

(วิ.ม. ๔/๒๐)

สพฺเพ สงฺขาร๑ อนิจฺจา.

(อง.เอกก. ๒๐/๑๓๗)

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาร๑.

(วิ.ม. ๔/๑)

วิเคราะห์

กามํ กามยमानสฺส ตสฺส เจ ตํ สมिขณฺติ
อหฺรธา ปีติมนฺ โหติ ลหฺรธา มจฺโจ ยทิจฺฉติ.

กามํ กามยमानสฺสาติ กามาติ :

อุทฺททานโต เทว กามา : วตฺถุกามา จ กิเลสกามา จ.

(ขุ.ม. ๒๙/๑)

วิเคราะห์

กุสลา ฐมมา

อกุสลา ฐมมา

อพยากตา ฐมมา

(อภี.สง. ๓๔/๑)

วิเคราะห์

กตเม ฌมมา กุสลา. ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนํ โหติ
โสมนสฺสสหคตํ ฌาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ वा สทฺถารมฺมณํ वा
คนฺธารมฺมณํ वा รสารมฺมณํ वा โผฏฐัพพารมฺมณํ वा ฌมมารมฺมณํ वा,
ยํ ยํ वा ปนารพฺภ; ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ, เวทนา โหติ, สลฺยา โหติ,
เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตกฺโก โหติ, วิจาโร โหติ, ปีติ โหติ,
สุขํ โหติ, จิตฺตสฺสเสกคฺคตา โหติ; สทฺธินฺทริยํ โหติ, วีริยินฺทริยํ โหติ,
สตินฺทริยํ โหติ, สมาธินฺทริยํ โหติ, ปญฺณินฺทริยํ โหติ, มนินฺทริยํ โหติ,
โสมนสฺสสินฺทริยํ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ โหติ,

(อภิ.สง. ๓๔/๑)

วิเคราะห์

สมมาทิฏฐิ โหติ, สมมาสงกปโป โหติ, สมมาวายาโม โหติ, สมมาสติ โหติ,
สมมาสมาธิ โหติ; สทฺธัพปลํ โหติ, วิริยพปลํ โหติ, สติพปลํ โหติ,
สมาธิพปลํ โหติ, ปญญาพปลํ โหติ, หิริพปลํ โหติ, โอตตปปพปลํ โหติ,
อโลโก โหติ, อโทโส โหติ, อโมโห โหติ, อนภิชฌา โหติ,
อพยาปาโท โหติ, สมมาทิฏฐิ โหติ; หิริ โหติ, โอตตปปโป โหติ;
กายปสฺสทฺธิ โหติ, จิตฺตปสฺสทฺธิ โหติ, กายลหุตา โหติ, จิตฺตลหุตา โหติ,
กายมุทุตา โหติ, จิตฺตมุทุตา โหติ, กายกมฺมณฺณตา โหติ,
จิตฺตกมฺมณฺณตา โหติ,

(อภ.สง. ๓๔/๑)

วิเคราะห์

กายปาคุญญตา โหติ, จิตตปาคุญญตา โหติ,
กายุชุกตา โหติ, จิตตุชุกตา โหติ;
สติ โหติ, สมปชฌณํ โหติ, สมโถ โหติ, วิปัสสนา โหติ;
ปคฺคาโห โหติ, **อวิกฺเขโป** โหติ; เย วา ปน
ตสฺมึ สมเย อณฺเณปิ อตฺถิ ปฏฺิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ฌมฺมา;
อิเม ฌมฺมา กุสลา.

(อภิ.สง. ๓๔/๑)

หลักเนตติ

๑. ทหาระ ๑๖

๒. นยะ ๕

๓. สาสนปฏิฐาน ๑๖ หรือ สาสนปฏิฐาน ๒๘

สวัสดีครับ